

באר יעקב

גליון י'
פרשת מקץ תשפ"ג

שיעורי הגאון הגדול מוה"ר רבי יעקב גרינוואלד שליט"א
רב בית המדרש דהסידי בעלזא "זכרון רפאל" בני ברק וחבר הכי"צ דקהל מחזיקי הדת באר"י

הדלקת חלק מנרות חנוכה

הדלקת חלק מנרות ההידור ✦ הדלקת נר אחד כשאין לו נרות הידור ✦ הדלקת נרות ההידור
אחר שכבה הנר הראשון ✦ הדליק רק נר ראשון וכבה האם צריך להדליק שוב את כל הנרות
✦ קיום הידור מצוה בלי העיקר ✦ דעת השפת אמת שהכל תלוי אם הנר הראשון דולק

הדלקת חלק מנרות ההידור

המשנה ברורה (ס"ו תרעא ס"ק ה';
שער הצינן שם ס"ק ה) מביא

בשם החיי אדם (כלל קנד דין כה) ושו"ת כתב סופר
(או"ח ס"י סלה), שמי שאין לו את כל נרות ההידור
שצריך להדליק באותו היום, אלא חלק מהם,
כגון שיש לו בליל שלישי רק שתי נרות, מוטב
שידליק רק נר אחד שהוא עיקר חייב המצוה,
ולא יוסיף עוד נר להידור, מאחר שדין ההידור
של לילה זה הוא להוסיף שתי נרות, אין לו
להוסיף נר אחד. וכן פסקו בשלחן שלמה (לאב"ד
מיר, ס"ו תרעב סעי' ב) ובערוך השלחן (ס"ו תרעא סעי' י,
עיין שם דשלה ביום הרביעי אין לזה פנים כלל).

גם בבית הלוי (על התורה, לחנוכה) מצדד כדברי
הפוסקים הנ"ל, שאם אין לו כמנין הנרות

אף בשתים גם ביום השלישי, ואם אינו יכול
לעשות את כל ההידור, יעשה לפחות חלק
מההידור, ולא גרע יום שלישי מיום שני.
וכתב שם ש'הוא פשוט וברור ואין צריך
לפנים, עיין שם².

אך בדברי האבי עזרי משמע, שמה
שמדליק חלק מהנרות היינו משום שכך יש לו
לפחות חלק מההידור, שיש על כל פנים היכר
לחלק מהנס. ולפי זה אם היה לו ביום השלישי
רק נר אחד והדליקו, ורק אחר כך נזדמן לו
עוד נר אחד, ודאי אין לו מצוה להדליקו, שאין
כאן היכר כלל. אבל לפי הצד של הבית הלוי,
מצד שאין מורדין, יתכן שיש לו להדליק כמה
שיש לו, גם במקום שלא שייך היכר, ולכן גם
אם נזדמן לו אחר כך עוד נר יש לו להדליקו.

שראוי להדליק בלילה זה, עדיף שידליק נר
אחד בלבד שהוא עיקר המצוה, ולא ידליק
חלק מנרות ההידור. אלא שהוא תולה את
הענין בטעמי הגמרא (שבת כא): בדעת בית
הלל שמוסיף והולך, שאם הטעם הוא כנגד
ימים היוצאים, אין שום טעם להדליק שתי
נרות בליל שלישי, שהרי אינו כמספר הימים
היוצאים, אך אם הטעם הוא משום מעלין
בקודש ואין מורדין, יש לומר שגם אם אין לו
שלשה נרות ולא יתקיים מעלין בקודש, יש לו
להדליק לפחות שתי נרות, שעל כל פנים לא
יהיה 'מורדין'^א.

אולם באבי עזרי (הל' חנוכה פ"ד ה"א) תמה
על הבית הלוי, ולדעתו אם אין לו את כל
הנרות מדליק את חלקם, שוודאי יש הידור

<<<

וכתב במשמר הלוי (תגינה ס"ו מז) ששאל את הגאון רבי
חיים קנייבסקי על מה שכתב בשו"ת הלכות, שהרי אין
דרכו להביא חולקים על המשנה ברורה, לבד מהחזון
איש, והשיב לו שמביאור הגר"א (שם סעי' ב) מוכח כדעת
האבי עזרי, שמבואר מדבריו שההלכה היא כטעם
שמעלין בקודש ולא משום ימים היוצאים, ולכן אין צריך
בזה היכר לימים היוצאים, ויכול להדליק כמה שיש לו.

ימים היוצאים, החובה היא להדליק בכל יום דווקא מנין
הנרות שבאותו יום, ולכן אינו מדליק בלילה הראשון
אלא נר אחד, אבל אם הטעם משום מעלין בקודש, יש
לדון שמה יוכל להדליק שמונה נרות בלילה הראשון,
מאחר שלא ידליק אחר כך בשאר הלילות, ולא יהיה
'מורדין'.

(ב) בשו"ת הלכות (ס"ו תרעא) הביא את שתי הדעות בזה.

א) שמעתי לדון, בני שידוע שלא יוכל להדליק נרות
אלא בלילה הראשון מימי החנוכה, או שמסתפק שמה
לא יוכל להדליק בימים אחרים, האם יש לו להדליק
ביום הראשון שמונה נרות, שלפחות פעם אחת ידליק
את כל הנרות, או שמה ביום הראשון לעולם מדליק
נר אחד בלבד. ולכאורה יש לתלות גם דבר זה בטעמי
הגמרא הנ"ל כסברת הבית הלוי. שאם הטעם הוא כנגד

לאור באור התורה

הביאו ברכה לתוך ביתכם - ספרי 'באר יעקב' הנפלאים
שיעורים וסוגיות וידיעות מקיפות בכל מקצועות התורה
בהבנה עמוקה ובהירה המביאה לידי שמחה ואהבת התורה
ערוכים בטוב טעם ודעת ובשפה קלה וברורה השווה לכל נפש

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
לפרטים נוספים: 02-623-9140

הדלקת נר אחד כשאין לו נרות הידור

והנה, אם אין לו אלא נר אחד, בזה בפשטות ודאי מדליק נר אחד, לצאת לפחות את עיקר המצוה שהוא נר לכל אחד ואחד, שרק בנרות ההידור יש לדון, שמא אין בזה הידור כשאינו מדליק את כל הנרות שבאותו היום, אבל עיקר החיוב של נר אחד ודאי צריך לקיים.

אולם בחידושי מהרצ"א (מאמר ב, טור ונושאי כליו: שולחן ערוך ונושאי כליו) רצה לומר בדעת הטור והשלחן ערוך (ס"ו תרע"א סעי' ב) שסוברים לדינא, שמעיקר הדין אינו יוצא בכל לילה בנר אחד, אלא צריך להוסיף מן הדין עוד נר לכל לילה. שכן לא הזכירו כלל את דין נר איש וביתו ודין מהדרין, אלא כתבו מיד 'כמה נרות מדליק, בלילה ראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה, עד שבלי לילה האחרון יהיו שמונה'. עיי' שם מה שדן בזה, שהכל תלוי בטעמי הגמרא. והדברים מחודשים עד למאד.

הדלקת נרות ההידור אחר שכבה הנר הראשון

עוד יש לדון, במי שהיה לו רק נר אחד והדליק אותו בברכה לקיים עיקר חיוב המצוה (כפשטות כל הפוסקים, דלא כמהרצ"א הנ"ל), ואחר שכבה נר זה נזדמנו לו עוד נרות, ורצה להדליקם לקיים מצות ההידור, האם יש לו להדליק עכשיו נרות אלו לשם הידור, או שמא שוב לא שייך שום הידור בזה, מאחר שעיקר המצוה הוא הנר הראשון כבר כבה, שוב לא שייך בזה הידור כשמדליק רק את נרות ההידור.

והנה **רבי עקיבא איגר** בתשובתו הידועה (מהדו"ת סי' יג; ראה מה שהארכנו בדבריו בבאר יעקב ח"א מקץ), דן במי ששכח לברך ברכת 'להדליק' לפני הדלקת הנרות, ודעתו שכל שלא גמר להדליק את כל הנרות, אף שכבר הדליק את הנר הראשון שהוא עיקר המצוה, עדיין יכול לברך בצירוף שלשה טעמים: א. שיתכן שמברכים גם על הידור, ואם כן גם על הנרות הנוספים יש לו לברך. ב. שיתכן שכל משך הזמן שהנרות דולקים נחשב מצוה קיימת ויכול לברך, ונחשב עובר לעשייתן. ג. שיש דעות הסוברות (ראה אור זרוע ח"א סי' כה; שם סי' שפז; הגהות אשר"י חולין ריש פ"א) שבכל המצוות יכול לברך בדיעבד אף

לאחר עשייתן. ובצירוף כל הטעמים מצדד רבי עקיבא איגר שיכול לברך אף אחר שהדליק את הנר הראשון.

אמנם כתב רבי עקיבא איגר שם, שאם קודם שגמר להדליק את כל הנרות כבר הראשונות, שוב אינו יכול לברך, ששוב לא שייך לצרף הטעם שכל זמן ההדלקה נמשך קיום המצוה, שכן כבר כבו הנרות ובטלה המצוה לגמרי, ולא שייך לברך על הנרות הנוספים.

על כל פנים מתבאר מדברי רבי עקיבא איגר אלו, שבעצם מקיים מצות ההידור גם לאחר שכבה הנר הראשון שהוא עיקר המצוה, אלא שסובר שאין לו לברך על זה, שבזה לא שייך לצרף הסניף של משך מצוה קיימת והרי זה עובר לעשייתו, אבל לפי הצד שמברכים גם על הידור היה מברך גם לאחר שכבה הראשון.

הדליק חלק מהנרות וכבו האם צריך להדליק שוב את כל הנרות

אך עדיין יש מקום לעיין בכוונת רבי עקיבא איגר. שאף שכאמור מוכח בדבריו ששייך הידור אף שכבר קיים ויצא את עיקר החיוב, מכל מקום יש לעיין במה שכתב שמדליק נרות ההידור, האם כוונתו שמדליק רק את נרות ההידור שעדיין לא הדליק, אבל את הנר הראשון שכבר יצא שוב אין צורך להדליק, כגון שהדליק בלילה הרביעי שתי נרות וכבו, ונזדמנו לו עוד נרות מדליק עוד שתי נרות, או שמא צריך להדליק שוב את כל מנין הנרות שהיה צריך להדליק באותו היום, שהמצוה היא שיהיו ארבעה נרות דלוקים ביחד.

אף שכאמור בדברי רבי עקיבא איגר לא נתפרש האם צריך להדליק שוב גם את הנרות שכבר כבו, מכל מקום **בביאור הלכה** (ס"ו תרע"ג ד"ה אם כבתה) מפורש: 'ונראה לי, דכמו כן בעינן שבעת הדלקה יהיה כל הנרות לפי חשבון הימים, ואז נחשב למהדרין מן המהדרין, ועל כן אם כבתה אחת קודם שהשלים ההדלקה, צריך לחזור ולהדליקה'. מפורש בדבריו, שכדי לקיים את מצות ההידור, צריך לחזור ולהדליק גם את הנרות שכבר הדליק וכבו.

ובפשטות אין כוונת הביאור הלכה דווקא אם כבה הנר באמצע, שצריך לחזור ולהדליק ביחד עם הנרות החדשים, אלא אף אם כבר גמר

הנר הראשון, שדלק כולו, צריך להביא שוב עוד נר יחד עם הנרות החדשים, כדי שידלקו יחד שיעור הנרות של אותו יום.

קיום הידור מצוה בלי העיקר

ברם **הדעת מרדכי** (ח"א מה) הביא את דברי רבי עקיבא איגר, וחלק על עצם הדין שיש להדליק את נרות ההידור לאחר שכבה הראשון, ודעתו שמאחר שכבר קיים ויצא את עיקר המצוה שוב לא שייך לקיים את ההידור מצוה, שהידור מצוה הוא רק בשעת קיום עיקר המצוה, ולכן אם כבר כבה הנר הראשון שוב אין שום הידור בהדלקת הנרות האחרים.

אמנם עצם הענין אם שייך לקיים הידור מצוה בלי העיקר יש בזה אריכות באחרונים. וידוע מה שכתב בשו"ת **בית הלוי** (ח"ב סי' זמ), במי שנטל לולב בסוכות, ואחר כך נזדמן לו אתרוג יותר מהודר, שמצדד שאין עליו שום חיוב ליקח היותר נאה משום הידור, שאף שאילו היו שניהם לפניו היה מחויב ליטול המהודר ביותר, אבל עכשיו שכבר קיים את המצוה אין לאחר המצוה כלום, שלא שייך הידור לאחר קיום המצוה.

ברם מדברי רבי עקיבא איגר אין הכרח שחולק על הבית הלוי, שיש מקום לחלק בין אתרוג, שלא שייך בהידור זה ענין של כמות, שיש שני אתרוגים אחד יותר מהודר והשני פחות, בזה יתכן שמודה רבי עקיבא איגר, שאחר שכבר נטל את הפחות מהודר ויצא בזה, שוב אינו מקיים ההידור כשנטל אתרוג אחר שהוא יותר מהודר, אבל בנר חנוכה שההידור הוא ריבוי הנרות לכל לילה, יש לומר שאף אחר שכבר יצא ידי חובת עיקר המצוה שהוא הנר הראשון, עדיין יש להדליק שוב כדי לצאת את מצות ההידור של שאר הנרות שעדיין לא הדליקם כלל.

דעת השפת אמת שהכל תלוי אם הנר הראשון דולק

וראה עוד **בשפת אמת** (שבת כא): שמסתפק למאן דאמר כבתה זקוק לה, האם גם בנרות ההידור זקוק לה. עוד נסתפק שם, למאן דאמר שאין זקוק לה, שיש לומר שרק בכבה הנר הראשון שהוא עיקר המצוה אין

« « «

(ה) וראה עוד מה שכתב בזה רבי יוסף ענגיל בגליוני **הש"ס** (שבת כג).

(ו) וראה שם שנסתפק עוד יותר מזה, בהדליק בליל שני נר שאין בו כדי להדליק אלא חצי שעה, וזכר באמצע דליקתו - אחר שכבר אין בו שיעור חצי שעה - שצריך להדליק שתי נרות, האם יש לו להדליק עכשיו נוסף, מאחר שהנר של עיקר המצוה עדיין דולק. או שמא מאחר שהצטרפות ההידור לעיקר המצוה לא יהיה לכל משך החיוב של הנר הראשון אינו מחויב כלל משום הידור.

(ז) עיי' שם שרצה לתלות בזה את מחלוקת **הרמב"ם** (הל' מילה פ"ב ה"ד) ו**הטור** (יו"ד סי' רסד) אם יש מצוה לחזור על ציצין שאינו מעכבין את המילה לאחר שגמר את המילה, שנחלקו בסברא זו, האם יש הידור מצוה בלי המצוה עצמה.

שאינו מדליק לעצמו נרות ההידור אלא נתנו לחבריו, אך אם כל הנרות היו מעיקר הדין ודאי היה מדליק את הכל בעצמו. וכן לענין לחזור על הפתחים, שמבואר (שם סי' ג) שאין צריך לחזור על הפתחים אלא על נר אחד ללילה, שהוא עיקר המצוה. ועוד יש בזה הרבה, ואכמ"ל.

(ד) הנה, לשון רבי עקיבא איגר בתשובה הנדפסת לפנינו היא ש'כבו הראשונות', ומשמע שצריך שכל הנרות שכבר הדליק יכבו, ורק באופן זה שוב אינו מברך להדליק, ויש לדייק מזה, שכל שעדיין נשאר אפילו נר אחד דולק אפשר לתלות שהוא הוא הנר של עיקר המצוה, ולכן יכול לברך, שנחשב שעדיין עיקר המצוה נמשך. ויש לעיין בזה. אולם במקום אחר (בהגהות לשו"ע סי' תרעו, מהדורת יונסקובר, נדפס בשו"ע מהדורת פריעדמאן) נדפסה כל התשובה של רבי עקיבא איגר עם כמה שינויים, ושם אכן נכתב 'כבה נר הראשון', היינו שכל שהנר שהדליק הראשון כבה, הרי נגמר עיקר המצוה, ושוב אינו יכול לברך על ההידור לבד.

(ג) אמנם **באבי עזרי** (שם) רצה לומר ביישוב מה שלא הוזכר בטור ובשו"ע ענין 'מהדרין', אלא בסתמא שמוסיף והולך בכל יום, משום שאין נפקא מינה להלכה אם מחויב מצד הדין או מצד ההידור. וכתב שם, שאין לומר שנפקא מינה באופן שיש לו רק חלק מהנרות, שאם הוא מצד הידור יש לו להדליק חלק, ואם הוא מצד עיקר הדין אינו מדליק אלא אם יש לו את כל הנרות שבאותו היום, שיתכן שגם אם היה החיוב מצד עיקר הדין היה גם כן מדליק כמה שיש לו, ואף אם אין לו כמנין הנרות של אותו היום. עיי' שם שמוסיף, שאין בזה נפקא מינה אלא לענין אם נקרא עברין, שאם הוא משום הידור אינו נקרא עברין כשאר עובר על דברי חכמים. אך הדברים צריכים ביאור, שהרי יש למצוא הרבה נפקא מינה להלכה אם הוא מצד עיקר הדין או מצד ההידור, כדוגמת אם יש לו רק כמה נרות, ואם ידליק גם את נרות ההידור לא יהיה לחיובו להדליק אפילו נר אחד, שמבואר (ראה משנה ברוה"ט תרע"א סי' ו)

זקוק לה¹, אבל כל זמן שהנר הראשון שהוא עיקר המצוה דולק, יתכן שזקוק לנר ההידור אם נכבה לכולי עלמא, שעל כל פנים יש היכר על הימים.

ומשמע מדבריו שנקט לפי צד זה, שכל ענין ההידור במוסיף והולך הוא, שהנרות הנוספות מהדרות את הנר הראשון שהוא עיקר המצוה, ולכן כל שהנר הראשון כבה שוב לא שייך

הידור, אבל כל זמן שהנר הראשון דולק הרי הוא זקוק גם לנרות ההידור, ואף שחלק מהנרות כבר כבו, ואין כאן כל מנין הנרות של אותו היום.

ח) **בבית הלוי** (על התורה, לחנוכה) כתב לחלק בין נרות חנוכה ביום חול לנרות חנוכה בשבת, שרק בחול יש מקום לחלק בין הנרות, ולומר שמה שהדליק בראשונה הוא עיקר החיוב, ומצותו אינו תלוי כלל באחרים, ומה שמדליק אחר כך שאינם רק משום הידור מצוותם תלויים זה בזה, שאם חסר אחד מהם נפקע מכולם

ההידור. אבל בשבת שההדלקה היא קודם זמן חיובם, שכן מוכרח להדליקם מבעוד יום, והמצוה מתחלת רק אחר כך בעת שקיעת החמה, ובעת חלות המצוה הרי כולם דולקים, אין לנו שום מקום לחלק ביניהם לומר על אחד שזהו עיקר החיוב וזהו הוא מהנוספים משום ההידור, וממילא כולם אסורים אפילו אם כבה אחד

מהם, שכל אחד לא גרע מעיקר החיוב. אך דבריו אלו אינם אלא לדעת הטורי זהב (סי' תרע"ג ס"ק ט) שאם כבתה בערב שבת קודם הלילה זקוק לה, שלדעת התרומת הדשן (סי' קב; הובא ברמ"א שם סעי' ב) שגם בנכבה ערב שבת אין צריך להדליק, ודאי לא שייך לומר שחלות המצוה הוא בשקיעת החמה, ואכמ"ל.

♦ תמצית השיעור ♦

- ♦ להרבה פוסקים אם אין לו את כל נרות ההידור מדליק רק נר אחד, ולבית הלוי תלוי בטעמי הגמרא, ולאבי עזרי מדליק כמה שיש לו.
- ♦ לחידושי מהרצ"א בדעת הטור ושולחן ערוך כשאין לו את כל הנרות אינו מדליק אפילו נר אחד.
- ♦ שכה לברך, לרבי עקיבא איגר עד שלא הדליק את הכל יכול לברך בצירוף ג' טעמים. אך אם כבו הראשונות אינו מברך. ומשמע שיש בזה הידור אלא שאינו מברך.
- ♦ לביאור הלכה כשכבו הראשונות ובא להדליק את השאר מדליק שוב גם את הראשונות, וברבי עקיבא איגר אין מבואר.
- ♦ לדעת מרדכי לא שייך הידור אחר שכבה הראשון, וכבית הלוי לענין אתרוג אחר שיצא חובתו. ויש לחלק בחנוכה שההידור הוא ריבוי הנרות.
- ♦ שפת אמת מסתפק שמה הידור הוא רק בתוספת על הראשון, ואם הראשון דולק צריך לחזור ולהדליק גם את ההידור.

פניני חנוכה

אופנים שאפשר לצאת מצות הדלקה כשמדליק בבית הכנסת.

בעצמו את נרות בית הכנסת.

ומצאתי יותר בשו"ת פני מביין (או"ח סי' רכו) שדן בדברי הריב"ש הנ"ל, ומבאר כוונתו, שמבאר שהמדליק בבית הכנסת אינו יוצא ידי חובתו וצריך לחזור ולהדליק, משום נר איש וביתו. ומבאר הפני מביין כוונת דברי הריב"ש, שגר חנוכה יש בו שתי מצוות, גם חובת הגוף וגם חובת הבית. וזהו כונת לשון הגמרא 'נר איש וביתו', שיש חיוב על 'איש' - היינו חובת הגוף, ויש חיוב על 'ביתו' - היינו חובת הבית. אלא שעיקר החיוב הוא על הבית, ומצות חובת הגוף הוא רק מצד מהדרין. והמדליק בבית הכנסת אף שיצא ידי חובת הגוף, מכל מקום עדיין לא יצא חובת הבית שהוא עיקר המצוה, ולכן צריך לחזור ולהדליק בברכה בביתו.

ולפי זה - כתב הפני מביין - יוצא דין חדש, שמי שהדליק בבית הכנסת, ובביתו יש כמה בני אדם המדליקים, אין צריך לחזור ולברך ולהדליק, שכן חובת הגוף כבר יצא בבית הכנסת, וחובת הבית הרי יוצא במה שאחרים מדליקים בבית זה, ולכן אין צריך לחזור ולהדליק בביתו, כל שהדליקו שם כבר אנשים אחרים. אלא אם כן חשב בפירוש בשעת ההדלקה בבית הכנסת שאינו רוצה לצאת ידי חובתו בהדלקה זו, שאז חוזר ומדליק בביתו בברכה.

מבואר בדבריו חידוש, שלא רק בנידון של הברוך טעם - באכסנאי הנמצא בבית של איש אחר - יוצא ידי חובתו בהדלקה בבית הכנסת, אלא גם מי שאינו אכסנאי, כל שיש מי שמדליק בבית זה, הרי השני יוצא בהדלקת הנרות בבית הכנסת, ואינו צריך לחזור ולברך.

אלא שיש לעיין, האם כוונתו דווקא למי שאינו מדליק אלא מדין מהדר, כגון שהוא אחד מבני הבית, וראש הבית מדליק בבית, שאז יכול המהדר לסמוך על הדלקת בית הכנסת משום שכבר יצא ידי חובת הבית. או שמא גם בשני שותפים הגרים בבית, וכל אחד מחויב חיוב גמור ולא רק מצד מהדרין, מכל מקום אם אחד מדליק יכול השני לצאת בהדלקת בית הכנסת, שמשום חובת הבית די בהדלקת אחד מהם, וחובת הגוף יוצא בבית הכנסת. ומסתמת לשונו משמע, שבכל אופן שיש מי שמדליק בבית, יכול השני לצאת בבית הכנסת, ואף אם אינו מהדר, אלא שותף גמור בבית.

כתב הרמ"א (סי' תרע"ג סעי' ז): 'ואין אדם יוצא בנרות של בית הכנסת, וצריך לחזור ולהדליק בביתו'. דהיינו, שהשמש שהדליק בבית הכנסת בברכה, צריך לחזור ולהדליק בביתו בברכה. ומקור הדברים הוא בשו"ת הריב"ש (סי' קיא), והוא כתב הטעם שאין יוצא ידי חובתו בנרות שהדליק בבית כנסת, שהרי מצות נר חנוכה הוא נר איש וביתו, ולכן צריך לחזור ולהדליק בביתו. ולפי זה כתב בהגהות רבי ברוך פרגל (על הרמ"א שם), שאורח שאינו נמצא בביתו, והדליק בבית הכנסת, שוב אין צריך להדליק באכסנאי שמתאכסן שם, שהרי בביתו מדליקים עליו, ועיקר חובת עצמו כבר נפטרה במה שהדליק בעצמו בבית הכנסת. וכן מוכח בלקט יושר (ה' חנוכה אות ז), עיין שם.

בשער הציון (שם ס"ק נב) הביא את דברי הברוך טעם, אך לא הזכיר שמדובר כשמדליקין עליו בתוך ביתו. ומשמע שנקט בדעתו, שאף באופן שאין מדליקים עליו בביתו, מכל מקום מה שמדליק בבית הכנסת מצד המנהג מועיל לו, ואינו צריך להדליק עוד. ואף שסתם אדם הנמצא בביתו אינו יוצא ידי חובתו בהדלקת בית הכנסת, אלא צריך לחזור ולהדליק בביתו כדברי הריב"ש, שונה הדבר לענין אכסנאי שאינו נמצא בביתו, שיוצא ידי חובת ההדלקה בהדלקת בית הכנסת.

ובטעם הדבר שיכול אכסנאי לצאת ידי חובת הדלקתו בבית הכנסת אף שאינו אלא מצד המנהג נראה, שהרי עיקר טעם ההדלקה בבית הכנסת מבואר בריב"ש שם, שהוא להשלים ענין הפרסומי ניסא שאינו מקיים כשמדליק בביתו, נמצא שמנהג זה נגזר מעצם מצות נר חנוכה, אם כן יש לומר שאף שהנמצא בביתו ומחויב בחיוב גמור להדליק אינו יוצא ידי חובתו בהדלקה זו של בית הכנסת, מכל מקום אכסנאי שאינו נמצא בביתו וחייבו פחות משל בעל הבית, אם כן די לו בזה שמדליק נרות בית הכנסת, שגם כן נעשה לשם פרסומי ניסא.

אבל כל זה דווקא אם הוא מדליק בעצמו את נרות בית הכנסת, אבל זה ודאי שאף האכסנאי אינו יוצא ידי חובתו בשמיעת הברכה מפי אחר המדליק את הנרות בבית הכנסת, ואף שהמדליק מכוון להוציאו ידי חובתו. שכן גם הברוך טעם וגם המשנה ברורה לא כתבו כן אלא באופן שהאכסנאי מדליק

הדלקת נר חנוכה לאחר עיקר הזמן כשבני ביתו נעורים או ישנים

פרסום, רשאי להדליק אפילו אם נמצא לבדו, אבל אחר חצות שאינו זמן פרסום, אף להמגן אברהם שיוכל להדליק אז, צריך שיהיו עוד אנשים נעורים שם כשמדליק, שעל כל פנים יפרסם ממש לנמצאים עמו.

עוד נראה לומר בדעת המגן אברהם שמחלק בין בני ביתו נעורים או ישנים, ששונה הדין אם מדליק כשנמצאים אנשים בביתו, למדליק כשנמצא לבד בביתו. שיתכן שדין זה שאם בני ביתו ישנים אינו מדליק בברכה, הוא רק מחמת שנמצאים בביתו, אבל אם נמצא לבדו בביתו מדליק בברכה, ואפילו לאחר זמן שתיקנו חכמים, ואף לאחר חצות, עד עלות השחר.

ויעם הדבר לחלק בזה הוא, שכל שישנם אנשים בבית ויתכן הדבר שידליק בפרסום, הרי הוא מתחייב להדליק באופן שישנו פרסום בהדלקתו, והיינו שיהיו נעורים ויראו את הנרות, ולכך כל שישנים אינו יכול להדליק הברכה. אבל מי שנמצא לבדו לא נתחייב מעולם להדליק בפרסום, שהרי נמצא לבדו ואין לו למי לפרסם, לכן אינו מחויב אלא בעצם הדלקת הנרות, ויכול להדליק לכתחילה בברכה עד עלות השחר.

אם כנים הדברים, יתכן שיוצא לפי זה גם חומרא. שהרי בפשטות, אף אם בני ביתו ישנים, אם מדליק בפני כמה אנשים, ודאי יכול להדליק בברכה, שהרי יש כאן פרסום. אבל לפי האמור שכל ענין הפרסום נגזר רק מחמת בני הבית שנמצאים כאן וישנים, ואם הם לא היו בבית היה יכול להדליק לבדו בברכה, היה מקום לומר שאינו יכול להדליק בברכה, אלא אם כן מעיר את בני ביתו, ודווקא הם רואים את ההדלקה.

ויתכן שמטעם זה דנו הפוסקים בזה אם צריך להקיץ את בני ביתו הישנים כדי להדליק בברכה, ולא העלו את האפשרות שידליק בפני כמה אנשים מבחוץ, שאכן ההדלקה צריך להיות בפני בני ביתו דווקא, שעל ידם נעשה חיוב הפרסום.

אך פשטות הדברים אינם כן, אלא כל שמדליק בפני אנשים ודאי מברך, ואף אם חיוב הפרסום לא נעשה אלא על ידי הנמצאים בביתו, ואם הם לא היו בביתו היה מדליק לבד בלי פרסום, מכל מקום כל שנתחייב פרסום, יוצא ידי חובתו על ידי ראיית הנרות של כל אדם.

במגן אברהם (שם ס"ק ו) כתב על מה שפסק השו"ע (שם סעי' ב) שבדיעבד אפשר להדליק ברכה כל הלילה: 'ורש"ל (בתשובה ס"י פה) כתב דוקא עד חצות, ואם כן אחר חצות אין לברך. ובהגהות מיימוניות (חנוכה ד אות ב) כתב כל זמן שבני הבית נעורים, אפילו עד עמוד השחר, עכ"ל. וכן נראה לי להורות. אבל אם ישנים אין לברך עליהם'. ובפשטות הדברים נראה, שחולק לגמרי על המהרש"ל, ולדעתו אין הדבר תלוי בחצות, אלא באם בני הבית נעורים או ישנים, שאם הם נעורים אפשר לברך אפילו עד עלות השחר, ואם הם ישנים אפילו אם עדיין לא הגיע זמן חצות אי אפשר לברך.

אמנם בברכת הבית (דיני ברכות חנוכה אות יז; שם שער' בינה אות כח) כתב, שיתכן שהמגן אברהם לא נתכוון במה שכתב שאם ישנים אין לברך אלא כשמדליק לאחר חצות, אבל אם מדליק קודם חצות דעתו כמהרש"ל שאפשר לברך אפילו אם בני הבית ישנים, כיון שהוא זמן שאנשים נעורים בו. ולא בא אלא להקל, שאף לאחר חצות שדעת המהרש"ל היא שלעולם אין לברך, על זה חולק המגן אברהם, שכל שבני הבית נעורים אפשר לברך אף אחר חצות.

וכן כתב בשלחן שלמה (לאב"ד מיר, ס' תרעב סעי' א), וזה לשונו: 'ואם עבר אף זמן זה [- חצי שעה מצאת הכוכבים] ידליק כל הלילה. ואם בני ביתו נעורים - בברכה, ואם לא, אחר חצות הלילה - בלא ברכה'. מובאר בדבריו, שדין זה שיוכל לברך רק אם בני ביתו נעורים, אינו אלא מחצות ואילך, אבל קודם חצות מדליק בברכה, אף אם הם ישנים.

ברם דבר זה חידוש הוא, שבשלמא לחלק בין חצי שעה הראשונה לאחר כך, יש לומר שבחצי שעה הראשונה שהוא הזמן שתיקנו חז"ל, עדיין קיימת התקנה הראשונה, שודאי תיקנו שיברך אף באופן שנמצא לבדו. אבל מנין לנו לחלק בין קודם חצות לאחר חצות, שהרי ודאי גם קודם חצות אם הוא לאחר חצי שעה אינו בכלל עיקר התקנה של עד שתכלה רגל, אלא שלדעת המהרש"ל אחר חצות אפילו בדיעבד אין להדליק, אבל מנין הסבירא לחלק בזה שאחר חצות יכול להדליק רק אם בני הבית נעורים.

וצריך לומר שגם עד חצות עדיין יש בו קצת פרסום, שהרי זהו הטעם שסובר המהרש"ל שרק עד חצות אפשר להדליק, ואם כן כיון שהוא זמן של

תמצית מתוך השיעורים המופיעים בספרי באר יעקב

מן הבאר

בענין טעה ואמר בשבת 'מקדש ישראל והזמנים'

(באר יעקב חלק ב' - פרשת מקץ)

- ✦ אמר בשבת 'מקדש השבת וישראל והזמנים', יש לעיין אם צריך לחזור ולברך 'מקדש השבת'.
- ✦ אמר ביום טוב 'מקדש השבת' ותוך כדי דיבור אמר 'ישראל והזמנים', **לפרי מגדים** לא יצא ולכף החיים יצא.
- ✦ גם לפרי מגדים יש לומר שכאן יצא, שגמר כל הברכה ולא טעה באמצע הברכה.
- ✦ **מהר"י פראג"י** כתב בשבת חול המועד, שאם אמר 'השבת וישראל והזמנים' יצא.
- ✦ מדבריו משמע שלא דווקא בשבת חול המועד, אלא הטעם משום שכבר גמר הברכה.
- ✦ **חדושים ובאורים** מחלק בין שבת חול המועד לכל שבת, וצריך ביאור.
- ✦ ראיית מהר"ף מהרשב"א ברכות שאם גמר הברכה לא איכפת לן שממשיך שלא כראוי.
- ✦ **לרמב"ן** שם לכאורה הדבר תלוי בספק הגמרא שם.
- ✦ **רבי שלום שדרון** רצה להוכיח משם שתוך כדי דיבור מועיל גם לקלקל.
- ✦ בעניינינו ודאי יצא, שלא נתכוון לחזור בו, אלא הוסיף בשטף לשונו.

יש להוסיף בזה, שבמנחת חינוך (מצוה נד אות כז) כתב גם הוא כדעת החתם סופר שהשוחרט בן פקועה פטור מד' וה', משום שאין זה שחיטה, שכן אינו צריך שחיטה, ומוסיף שלא מצא כן מפורש ברמב"ם. אך הוסיף שם 'והוא בש"ס כאן קו ע"ב'. הרי שהמנחת חינוך נקט בפשיטות, שמסוגיית הגמרא שם מוכח שאין תשלומי ד' וה' בן פקועה. ולכאורה הרי אפשר לומר בכוננת הגמרא שמדובר כשלא שחטו, שכן אינו צריך שחיטה וכנ"ל.

ונראה, שסבר המנחת חינוך שקשה להעמיד את הגמרא כשלא שחטו, שמאחר שמדברנן יש איסור לאכול בן פקועה בלא שחיטה, וכפי שהארכנו בגליון הנ"ל, על כן מסתבר יותר שמדובר כששחטו, שמדוע תעמיד הגמרא את דבריה שאכלו באופן האסור, ואף שמדובר בגנב, עדיין אינו חשוד לאכול את הבשר באופן האסור. ומאחר שמדובר בשחטו, ובכל זאת הוצרכו להעמיד את המשנה כדעת רבי מאיר הסובר שכן פקועה צריך שחיטה מן התורה, על כרחך שלדעת חכמים, אף שצריך שחיטה מדברנן, מכל מקום אינו משלם ד' וה', מאחר שאין על זה שם שחיטה מן התורה.

על אודות הבאר

הוספת מו"ר הגה"צ שליט"א:

במה שנידון בגליון (ט', פנינים) אודות תשלומי ד' וה' בגנב ושחט בן פקועה. ונתבאר שם, שאין להוכיח מבבא קמא (ק) שהקשו על רבי יוחנן שאמר שהטוען טענת גנב וטבח או מכרו משלם ד' וה', מהמשנה שם (נה) שמבואר שטוען טענת גנב משלם תשלומי כפל ומשמע שאינו משלם תשלומי ד' וה', ותירצו שמדובר באכלו נבילה, והקשו בגמרא 'ולשיני ליה בבן פקועה', היינו שאפשר להעמיד את המשנה שם בבן פקועה ולכן אינו משלם ד' וה', ותירצו שהמשנה שם בשיטת רבי מאיר הסובר שגם בן פקועה טעון שחיטה, אין ראייה משם שהשוחרט בן פקועה לחכמים אינו משלם ד' וה', שיתכן שכוננת הגמרא שמדובר בבן פקועה, ולכן לא שחטו, שכן פקועה אין טעון שחיטה, אבל יתכן שבאופן ששחטו אכן משלם ד' וה'.